

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ МАРИНІСТИЧНОЇ ЛІРИКИ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ

Анотація. Стаття присвячена огляду мариністичної лірики Олександра Олеся. Розкрито феномен Олександра Олеся як поета-мариніста. Простежено психологічний контраст між морем і людиною, притаманний художньому мисленню Олександра Олеся, що зумовлює відповідне емоційне сприйняття краси моря, яке сприймається як дзеркало, що відображає стан душі та мінливі порухи серця. Визначено зв'язок мариністичної поезії Олександра Олеся з естетизмом його лірики.

Ключові слова: мариністична лірика, Олександр Олесь, мариністична поезія, естетизм лірики, емоційне сприйняття моря.

Annotation. The article is devoted to the review of the marinist lyrics of Oleksandr Oles. The phenomenon of Oleksandr Olesya as a marine poet is revealed. The psychological contrast between the sea and man, inherent in the artistic thinking of Oleksandr Oles, is traced, which determines the corresponding emotional perception of the beauty of the sea, which is perceived as a mirror that reflects the state of the soul and the changing movements of the heart. The connection between the sea poetry of Oleksandr Oles and the aestheticism of his lyrics is determined.

Keywords: marine lyrics, Oleksandr Oles, sea poetry, aestheticism of lyrics, emotional perception of the sea.

Поезія Олександра Олеся – самобутнє явище в історії української літератури. Феномен Олександра Олеся настільки складний, неоднозначний і надзвичайно оригінальний, що його неможливо обмежити якоюсь однією

формою. Р. Радишевський зазначає, що ті, хто намагається спростити і спримітизувати творчість Олесья, роблять велику помилку [Радишевський 1990: 6]. Дослідник, який в останні роки робив все можливе, щоб повернути поета українському читачеві, тепер будує плани вдруге (в літературознавстві) наблизитися до справжнього Олесья: «Настав час ретроспективного погляду на постать О. Олесья, щоб наблизитись й осягнути його феномен» [Радишевський 1990: 6].

Морська стихія у творчості Олександра Олесья допомагає знайти метафоричні, слухові та зорові асоціації, щоб зрозуміти те, що, здається, неможливо висловити словом. За словами Я. Поліщука, в сучасній перспективі постає унікальне бачення людини, людства і природи [Поліщук 2022: 205]. У його інтерпретації це бачення виражене у маринистиці: від пасторалі моря як універсальної моделі вільного, комфортного і гармонійного світу, до мотивів боротьби і змагання [Поліщук 2022: 205].

Олександр Олесь (після Лесі Українки) є одним із найвизначніших поетів-мариністів. За словами О. Бабишкіна, «Море настроює поета в лад із своїм гомоном, надихає його. І тоді море здається йому якоюсь чарівною піснею, поезією...» [Бабишкін 1958: 92-93]:

Повне серце в мене звуків,

Всі тобі я їх віддам,

Розіллюся морем співів

І втону в тім морі сам [Олесь 1990: 601].

Поезії, написані Олександром Олесем у 1906 році, коли автор жив у Криму, передають різноманітний настрій морської тематики. Він прискіпливо спостерігає за морем як за чимось могутнім, страшним і таємничим водночас, висловлюючи свою любов до свободи.

У візії українського поета мариністика не має чіткого окреслення і не підпорядковується єдиному естетичному шаблону. У цьому контексті Олександр Олесь – пізній романтик і символіст. Його відчуття і поетичний світ

апелює до емоційного світу читача, об'єднуючи душу з природою.

У поезіях Олександра Олеся стихія моря ототожнюється з «життєдайною, невгамовною, дикою енергією», «і скарги зойк несеться з мене» (вірш Олеся «За морем»), що сповнює душу невимовним відчаєм.

Психологічний контраст між морем і людиною, притаманний художньому мисленню Олександра Олеся, зумовлює відповідне емоційне сприйняття краси моря, яке сприймається як дзеркало, що відображає стан душі та мінливі порухи серця. Відчай і смуток Олександра Олеся пов'язані з атмосферою пережитих революційних подій, посилюючи смуток, що керує життям митця, який неможливо «утопити в морі»:

Стали хвилі і зітхнули...

І крізь сльози бачив я,

Як в журбі моїй тонули

Море, небо і земля [Олеся 1990: 132].

У творі Олександра Олеся «Небо з морем обнялося» усвідомлюється важливість водної стихії в широкому світоглядному контексті, як символ Праматері Світу та втілення жіночності. Як зазначає М. Костомаров, у всіх релігіях вода представляє первісну сутність стражденної жінки, з якої все народжується з плідного дотику чоловіка [Костомаров 1994: 217].

Метафоричність поезії Олександра Олеся пов'язана з символічним баченням («Марив я з тобою бути» – вірш Олександра Олеся «Небо з морем обнялося»).

Пошуки Ідеалу, пов'язані з символічним дискурсом, посилюють меланхолійну своєрідність поезій Олександра Олеся, де ліричний герой намагається піднятися у вир естетично сфокусованого сюрреалізму, мотивуючи це самотністю та втомою від реальності повсякденного життя.

Світоглядно-естетична індивідуальність поезії Олександра Олеся забарвлена елегійним смутком і печаллю, характеризується сакральним зв'язком з батьківщиною і

лише в уявних мріях він може звільнити свою творчу свідомість від похмурої атмосфери навколишньої дійсності:

Марив я з тобою бути,
Наші рідні душі скуті, –
Та, як небо, ти синіла

І в думках кудись летіла [Олесь 1990: 124].

Пантеїзм світогляду Олександра Олеся проявляється в його потягу до краси морської стихії та духовному єднанні з морем, на протигагу світу повсякденності. Динамізм духовного переродження митця проявляється в емоційному резонансі з морською стихією. Його неповторна і потужна духовна енергетика впливає на його підсвідомість, занурюючи в уявний світ «ефектів», «відчуттів» і «бажань», ототожнюючи його внутрішній світ з невід'ємною частиною всесвіту («Зникнуть би там, потонуть у тій млі, / Кинуть би все на далекій землі» [Олесь 1990: 159].

Активна функція образу моря в поезії Олександра Олеся пов'язана з ідеєю пасивності рабської свідомості, національного безпам'ятства, що виражає авторське переконання до громадян як «вічних рабів» у рабовласницькій державі.

Вірші Олександра Олеся часто наповнені барвистими звуками та образами, що вбирають у себе величну і таємничу морську стихію «І дивні пісні їм співають вітри / Що нишком підслухали в моря з гори» [Олесь 1990: 98], «Дужче море заспівало, / На скрипках, басах заграло, / Густо в бубни загуло» [Олесь 1990: 237].

У серії ліричних віршів «Чари ночі» [Олесь 1990: 64], «Прийди, схопи мене і вирви...» [Олесь 1990: 626], «Надія, як і ти! Сьогодні привітає...» [Олесь 1990: 659], «Тумани облягли долини й гори...» [Олесь 1990: 416], «Вже не молюсь ні Богу, ні богам...» [Олесь 1990: 418], «Хай мені зоріють зорі...» [Олесь 1990: 436] Олександр Олесь уособлює фантазію і надію, що пов'язано з сюрреалістичним світом, який зосереджується на естетиці і

намагається втопити «струмінь власної душі в шумляче море» диких ілюзій.

Символіку моря, що втілює ідеальний образ жіночності, знаходимо в поезії Олександра Олеся: «В Вас стільки сонця золотого...» [Олесь 1990: 557], «В твоїх очах сміється сонце...» [Олесь 1990: 779], «Ти біля моря...» [Олесь 1990: 299].

Особливий акцент у поезії Олександра Олеся зроблено на особливостях зображення сутності води, яка водночас є «теплою», «сонячною», «білою» і перебуває в гармонії зі світом «таємного покровителя божественної Краси». Ці смертні істоти з глибин океану повільно заспокоюють свідомість художника, створюючи здатність бачити красу і гармонію жінок світу через вільну гру уяви («В вас стільки сонця золотого, / Блакиті чистої, тепла, / Неначе з краю чарівного / Вас хвиля моря принесла» [Олесь 1990: 557]).

Символіка сизого, криваво-чорного кольору моря, притаманного поезії українського митця, означала небезпеку, смерть, лихоліття, страждання від «лютих ворогів» – «одвічних катів» України, душевну тривогу та апокаліптичний жах від очікування «страшного Майбутнього».

Отже, мариністична лірика Олександра Олеся найліпше передає естетизм характеру творчості поета.

Література

1. Бабишкін О. Олександр Олесь. *Радянське літературознавство*. 1958. №1. С. 88–105.
2. Костомаров М. *Слов'янська міфологія*. Київ : Либідь, 1994. 382 с.
3. Міцкевич А. *У дружньому домі*. Львів : Каменяр, 1994. 191 с.
4. Олесь О. *Твори : в 2 т. / Олександр Олесь ; [упоряд., авт. передм. та приміт. Р. П. Радишевський]*. Київ : Дніпро, 1990. Т.1 : Поетичні твори. Лірика. Поза збірками. З неопублікованого. Сатира. 1990. 958 с.

5. Олесь О. Твори в двох томах. Київ : Дніпро, 1990. Т. 1: Поетичні твори. Лірика. Поза збірками. З неопублікованого. Сатира. 1990. 958, [2] с.

6. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму. Монографія. 2-ге вид., доп. і перер. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002. 392 с.

Шмигельська Катерина Ігорівна – здобувачка СВО бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)).
Наукові інтереси: історія української літератури кінця XIX – початку XX століття.

Аліна Семенова
Наук. керівник – к. філол. н., доц. Ткаченко В. І.

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ ЛІРИКИ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ ПЕРІОДУ ЕМІГРАЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено аналізу творчості Олександра Олеся періоду еміграції. Проаналізовано основні причини, які зумовлювали тугу за Батьківщиною. Виявлено емоційну експресивність у збірках «Чужиною», «Перезва». Осмислено новаторство у творчості та поетику символізму.

Ключові слова: ностальгія, поезія, журба, еміграція, символізм, художній образ.

Annotation. The article is devoted to the analysis of Oleksandr Oles's work during the period of emigration. The main reasons that led to great longing for the Motherland were analyzed. Emotional expressiveness was revealed in the collections «Chuzhina», «Perezva». Meaningful innovation in creativity and poetics of symbolism.